

OSMANLI DÖNEMİNDE YAYINLANAN ORMANCILIKLA İLGİLİ İLK ESERLERDE GEÇEN BAZI TERİMLER VE ÖNEMİ

Erhan Kılıç¹ ve Mustafa Yılmaz²

¹) ORCID: 000-0002-3268-5038, ²) ORCID: 0000-0002-8250-1882

¹Şube Müdürü, İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü, İstanbul, İletişim: erhankilic@ogm.gov.tr

²Bursa Teknik Üniversitesi, Orman Müh. Bölümü, Bursa

Özet

Ülkemizde ormancılık eğitimi 1857 yılında Fransız ormancıların davet edilmesiyle başlamıştır. Fransız uzman Tassy'nin şekillendirdiği ormancılık eğitimi Fransızca olarak yapılmıştır. Haliyle teknik ormancılık için kullanılan kavram ve terimler de Fransızca olarak verilmiştir. 1877 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında Fransız ormancılar ülkemizden ayrılmış ve ormancılık eğitimi yerli uzmanlar tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Mıgırdıç Hekimyan ve Hoca Ali Rıza Efendi kısa süre içerisinde ormancılıkla ilgili eserler hazırlamışlar ve eserlerinde Osmanlı Türkçesinde yer alan ormancılık terimlerini kullanmaya başlamışlardır. Bu çalışmada, ülkemizde ilk dönem ormancılık uygulamaları ve eğitiminde kullanılan Osmanlı Türkçesi'ndeki bazı ormancılık terimleri verilmiştir.

Anahtar Kelimeler; Ormancılık terimleri, Ormancılık tarihi, Türkçe terim

SOME FORESTRY TERMS USED IN THE EARLY BOOKS PUBLISHED DURING OTTOMAN TIME

Abstract

Forestry education in Turkey started in 1857 with the invitation of French foresters. The forestry education formed by the French expert Tassy was carried out in French language. As a result, the concepts and terms used for technical forestry are also given in French. After the 1877 Ottoman-Russian war, French Foresters left our country and forestry education started to be carried out by the local experts. Mıgırdıç Hekimyan and Hoca Ali Rıza Efendi prepared the publications related to forestry in a short time and started to use the forestry terms in Ottoman Turkish. In this study, some forestry terms in Ottoman Turkish used in the early forestry practices and education in our country were presented.

Keywords; Forestry terms, History of forestry, Turkish term

Giriş

Bilimde, son yüzyıllarda büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bu bağlamda, bilimsel keşifler arttıkça kavramları ifade edecek yeni terimlere ihtiyaç duyulmuş ve uzmanlarının anlayacağı bir çeşit kod niteliğinde sözcükler oluşturulmuştur. Terimler, yoğunlaştırılmış anlam yüklü kelimeler olup konuların öğretimi terimler aracılığıyla olmaktadır. Daha açık bir ifade ile terimler; bilim, sanat ve meslek dalıyla veya herhangi bir konuyla ilgili özel ve belirli bir anlamı olan sözcüklerdir (TDK, 2011). Pilav (2008) 'a göre terimler, kavramların kapılarını açan sihirli anahtarlardır. Farklı tanımlamalar olmakla birlikte "Terim" sözcüğü, Arapça "ıstılah" sözcüğüne Türkçe karşılık bulmak amacıyla derlemekten "ter-" fiiline "-im" eki getirilerek türetilmiştir (Zülfikar, 1991). Dildeki terim zenginliği, bir dilin kültür ve medeniyet dili olarak gelişmişliğinin de temel göstergelerinden kabul edilmektedir.

Bilindiği üzere 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devletini Avrupa'ya biraz daha yaklaştırmıştır. Bu dönemde yapılan bilimsel tercümele birçok yeni terimin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu aynı zamanda özellikle batıdan gelen terimlere Türkçe karşılık bulma serüveninin de başlangıcıdır (Akar, 2005). Ülkemizde teknik ormancılık çalışmaları da aynı dönemde başlamıştır. Haliyle yabancı kökenli terimler sorunu ormancılık alanını da etkilemiştir. Aslında, ormancılıkta terim konusu ormancılık tarihiyle yakından ilgili olup üzerinde çalışılmayı bekleyen bakir bir alan olarak durmaktadır (Sevgi ve Tecimen, 2008).

Tanzimat Fermanının ilanından kısa bir süre sonra İstanbul merkezli bir Orman Müdürlüğü kurulmuş ve Ahmet Şükrü Bey, 18 Ağustos 1840 tarihinde Orman Müdürü olarak atanmıştır (Anonim, 1840). Kısa sürede çok faydalı işler yapılmasına rağmen Orman Müdürlüğü yaklaşık bir yıl sonra kapatılmıştır (Anonim, 1841). Bunda kereste fiyatlarına gelen ek vergilerin halkın üzerinde oluşturduğu huzursuzlukların yanında teknik eleman yetersizliği kapatmada en büyük gerektir (Keskin, 2005). Ormanların yönetimi bu tarihten sonra mahalli idarelere terk edilmiştir. Ancak mevcut şartlar ormanların teknik bir anlayış ve kurumsal bir yapıyla yönetilmesini zorunlu kılıyordu. 1854 yılında Fransız ormancı Mösyö De la Rue'nun Fransız ordusunda görevli iken Osmanlı ormanları hakkında bir kitap yazmış olması, Avrupa'dan ormancılık alanında uzman çağrılmasına ilham kaynağı olmuştur. Hazırlanan kitap Osmanlı Devleti tarafından son derece memnuniyetle karşılanmış ve Sultan Abdülmecid, Mösyö De la Rue'yu dördüncü dereceden Mecidi Nişanı ile ödüllendirmiştir.

Hatta benzer bir ödülü Fransa Kralı'na da vermesi için tavsiye mektubu yazılmıştır (Anonim, 1854). Bu temasın sonucunda ormancılığın yeniden yapılandırılması için yabancı uzman çağrılması fikri gittikçe kuvvet kazanmıştır. Osmanlı Devleti, Kırım Savaşı'nın ardından Paris Sefaretine bir yazı göndererek ormanlar için uzman aranmasını istedi. Bu kapsamda Tassy ve Stheme ile anlaşma sağlandı ve Fransız uzmanlar 1857 yılında İstanbul'a gelerek göreve başladılar (Kutluk, 1948). Uzmanlardan Tassy ilk iş olarak ormancı yetiştirecek mektebin kuruluşuyla meşgul oldu. Böylece ormancılık eğitimi, kısa bir hazırlıktan sonra Darphane binasında başladı (İhsan, 1917). Açılan orman mektebinin eğitim dili Fransızcaydı ve öğrenciler de ders notlarını Fransızca olarak yazıyorlardı (Fahrettin, 1930). Bu bakımdan Türk ormancılığı 1877 Osmanlı-Rus harbine kadar Fransızcanın etkisinde gelişmiştir. Ancak bir Rus savaşı sonrasında ülkemize gelen uzmanlar yine başka bir Rus savaşı sonrasında ülkemizden ayrıldılar ve bu tarihten sonra eğitimler yerli uzmanlar tarafından Türkçe olarak yapılmaya başlandı.

Yerli uzmanların ormancılık eğitimini ele alması ile ormancılıkta yabancı terimlerin yerine Osmanlı Türkçesindeki mevcut ve türetilen terimleri kullanma duyarlılığı oluşmaya başladı. Aslında bu duyarlılığın ana kaynağı, Sultan II. Mahmut'un Galata Sarayında eğitim gören Tıp öğrencilere hitaben yaptığı konuşmada açıkça ifade edilmiştir. Sultan özetle:

"... Sizlere Fransızca okutmaktan amacım, Fransız lisanını öğretmek değildir. Ancak modern tıbbi öğretiler gitgide kendi lisanımıza almaktır ve ondan sonra Memalik-i Mabruse-i Şabane'nin (Osmanlı Devleti) her tarafına Türkçe olmak üzere yayınlamaktır. Hocalarınızdan bekimlik ilmini öğrenmeye çalışın ve anlaşılır şekilde Türkçeye alıp lisanımızda kullanılmasını sağlayın." demiştir (Ergin, 1977).

Bu bağlamda ormancılıkta ilk teşebbüs, "İlm-i Nebat ve Fenn-i Teşhis-i Ahşab" isimli eseriyle Orman ve Maâdin Mektep müdürü Mıgırdıç Hekimyan tarafından gerçekleştirildi (Anonim, 1882a). Ardından mektebin müdür yardımcısı Hoca Ali Rıza Efendi de "Ormancı Cüzdanı" kitabını yayınladı (Anonim, 1884).

Ancak Mıgırdıç Hekimyan ve Hoca Ali Rıza Efendi ile başlayan ormancılık eğitiminde Türkçe terim kullanılması anlayışı Birinci Dünya Savaşı yıllarında Alman ormancıların ülkemize davet edilmesiyle maalesef tekrardan kesintiye uğramıştır. Bu tarihten sonra birçok ormancılık terimi yabancı dilde (Latin harfli yazılışlarıyla birlikte) belgelerde kullanılmaya başlandı (Anonim, 1918). Özellikle bu dönemden sonra Amenajman ve Silvikültür disiplininde derin Alman etkisini görmek

mümkündür. Her ne kadar Alman ormancılar Mondros Mütarekesinden sonra ülkemizi terk etmiş olsalar bile Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yurtdışına öğrenci gönderilmesi, Alman uzmanların tekrardan davet edilmesi ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında ülkemize sığınan bilim adamlarıyla ormancılığımızdaki etkileri devam etmiştir.

Her iki kitapta geçen terimler aynı zamanda ormancılığımızın sahip olduğu bilgi birikimini göstermesi açısından önemlidir. Gençleştirme aşamasında yapılan kesimlerin her birinin ayrı ayrı terimlere sahip olması buna iyi bir örnektir. Hoca Ali Rıza Efendi, gençleştirme aşamalarında yapılacak kesimleri Kat' (kesim), kat-ı tebzîr (tohumlama kesimi), kat-ı tefric (ışık kesimi), kat-ı tensik (boşaltma kesimi) terimleriyle isimlendirmiştir.

Bu araştırmada, Osmanlı döneminde teknik ormancılığın yeni gelişmeye başladığı yıllardaki yerli terim duyarlılığı ve ormancılıkla ilgili iki önemli eser olan Mıgırdıç Hekimyan'a ait "İlm-i Nebatat ve Fenn-i Teşhis-i Ahşab" ve Hoca Ali Rıza'ya ait "Ormancı Cüzdanı" isimli kaynaklarda geçen bazı terimler ele alınmıştır. Söz konusu eserlerde geçen terimler asıl metinlerden incelenerek, günümüzde "kullanılmayanlar", "az kullanılanlar" ve "kullanılanlar" olarak sınıflandırılmıştır. Böylece ilk dönemlerdeki yerli ormancılık terimleri ve terim çabalarının değeri ile ormancılık alanında Türkçe terim türetimi ve kullanımının önemi tartışılmıştır.

Malzeme ve Yöntem

Bu çalışmada, ormancılık terminolojisini ilgilendiren iki önemli kaynak Mıgırdıç Hekimyan'a ait "İlm-i Nebatat ve Fenn-i Teşhis-i Ahşab" ve Hoca Ali Rıza'ya ait "Ormancı Cüzdanı" isimli eserler, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi kütüphanesindeki nüshalarından incelenmiştir. Bununla birlikte döneme ait tarihi vesikalar T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığına bağlı Osmanlı Arşivinden taranarak temin edilmiştir. Ayrıca Osmanlı Türkçesiyle yazılmış tüm belgelerin günümüz Türkçesine tercümesi ve sadeleştirilmesi tarafımızdan yapılmıştır. Makale kapsamında incelenen ve Osmanlı Döneminde yazılan ilk bilimsel ormancılık eserleri olan iki kitabın yazarları ve içeriğine ilişkin bazı bilgiler aşağıda verilmiştir:

Mıgırdıç Hekimyan'a ait "İlm-i Nebatat ve Fenn-i Teşhis-i Ahşab" Kitabı: Mıgırdıç Hekimyan, Fransız uzmanlardan eğitim alarak 1867 yılında orman mektebinden mezun olmuştur (İhsan, 1917). Ardından mesleki eğitimini tamamlamak üzere İtalya ve Fransa'ya gitmiştir. Eğitimlerini tamamlayan Hekimyan, Hazine-i Hassa Ormanları Müdürlüğü görevinin ardından 1881

yılında Orman ve Maâdin Mektebine okul müdürü olarak tayin edilmiştir. Osmanlı'da bilimsel yayınların eksikliğini gören Hekimyan, 1882 yılının başında 400 sayfalık "İlm-i Nebatât ve Fenn-i Teşhis-i Ahşab" isimli tercüme kitabını yayınlamıştır. Bu çalışması karşılığında kendisine 5.000 kuruş para ödülü verilmiştir. Kitap o kadar ilgi görmüştü ki 12 nüshası Padişaha takdim edilmek üzere talep edilmiştir (Anonim, 1882b). Hekimyan, Avrupa'da okumuş olmasına rağmen aydın olmanın gereğini yerine getirerek taklit ve özentiden uzak bir şekilde eserini hazırlamıştır. Özellikle terimler konusunda Latince veya Fransızca şekliyle kullanım kolaylığına kaçmamış ve kitabın giriş kısmına aşağıdaki dikkat çekici açıklamayı eklemiştir.

"...işbu kitapta mümkün olduğu kadar yabancı kelimelerden ve alışık olunmayanlardan kaçınılmış ise de bilimle alakalı terim eksikliğinden dolayı zorunlu olarak kullanılan kelimelerin Türkçe anlamlarını, Fransızca hazırlanan nebatat kitapları ile karşılıklı kullanmak isteyenlerin kolayca anlamaları için kitabın sonunda Fransızca isimleri ile Türkiye'de kullanılan karşılıkları küçük bir cetvel halinde verilmektedir."

Kitabın son bölümündeki 20 sayfalık cetvel incelendiğinde toplam 416 terimin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Önce Osmanlı Türkçesinde kullanılan şekli verilmiş sonra Latince veya Fransızca karşılığı yazılmıştır. Ancak bazı terimlerin daha anlaşılır olması için açıklama eklenmiş ve son olarak sayfa numarası belirtilmiştir.

Bir örnekle açıklamak gerekirse "Kuzi/Hypocrateriforme/ bardak biçimi/ sayfa 251" şeklinde listelenmiştir.

Kitapta yer alan terimlerin birçoğunun genel botanikle alakalı olmaları nedeniyle bu çalışma için sadece ormancılık alanına giren terimler dikkate alınmıştır.

Hoca Ali Rıza Efendi'ye ait "Ormancı Cüzdanı" Kitabı: Hoca Ali Rıza Efendi, 1872 yılında Orman Mektebine Arapça öğretmeni olarak atanmıştır. Ormancılığa yakın ilgi duyması sebebiyle meslek dersleri sınavlarına girerek Orman Müfettişliği Saniliği (Yardımcılığı) belgesi almıştır. 1881 yılında Orman ve Maâdin Mektebi Müdür Yardımcılığı görevine geldikten kısa bir süre sonra "Ormancı Cüzdanı" isimli eserini yazmıştır. Bu çalışması dolayısıyla Padişah tarafından kendisine takdirname ve 3.000 kuruş para ödülü verilmiştir (Anonim, 1884). Hoca Ali Rıza Efendi'nin çalışması iki bakımdan önemlidir. Birincisi ilk kez bir Müslüman Türk bilim adamı ormancılık hakkında bir kitap yazmış olması diğeri ise kitabında ilim çevresinin bildiği terimler yerine öncelikli olarak herkesin anlayabileceği şekilde sadelik içeren terimleri kullanmış

olmasıdır. Bu hususu kitabının giriş bölümüne şöyle açıklamaktadır:

“Ormancı Cüzdam orman mektebinde eğitim görmeyen orman memurlarının faydalanması için tertip edilmiş olduğundan botanik terimlerden ari olarak kaleme alınmış ve söz konusu terimler hakkında bilgisi olanların da kitaba ilgi göstermesi için her bir ismin yanına eşdeğer teknik terimleri yazılmıştır.”

Hoca Ali Rıza Efendi, Arapçanın yanından Farsça ve Fransızca bilmesine rağmen Türkçe terimleri gayet bilinçli bir şekilde kullanmış ve mümkün olduğunca eserlerinde buna hep dikkat etmiştir.

Ormancılık Terimleri Listesi

Yukarıda söz edilen her iki eserin içerdiği bazı ormancılık terimleri çıkarılmış ve her bir terim Ferit Devellioğlu (2015) tarafından hazırlanan Osmanlıca-Türkçe Lügât ile karşılaştırılmış ve teyit edildikten sonra listeye eklenmiştir (Çizelge 1). Ayrıca terimler kullanım durumlarına göre listelenmiş ve etimolojik olarak kökenleri ayrı bir sütuna yazılmıştır.

Çizelge 1. Osmanlı ormancılık metinlerinde yer alan bazı ormancılık terimleri

HALEN KULLANILANLAR			
Terim	Osmanlı Türkçesi	Sözlük Anlamı	Açıklama
devre	دوره	dönem, döngü, çevresi	Arapça devre terimi sadece dönem anlamında kullanılmaktadır
haşeb	حشب	odun	Arapça haşeb terimi çoğulu olarak ahşap şeklinde kullanılmaktadır
katran	قطران	sedir ağacı	Arapça katran terimi odunun damıtmasıyla elde edilen ürün anlamında kullanılmaktadır. Nadiren yöresel olarak sedir ağacı anlamında kullanılmaktadır.
kesafet	كثافت	yoğunluk	Arapça kesafet terimi kullanılmaktadır
kuatr	قطر	çap	Arapça kutur terimi kullanılmaktadır
makta'	مقطع	kesim alanı	Arapça makta terimi kullanılmaktadır
meşcere	مشجرة	ağaç topluluğu, koru	Arapça meşcere terimi kullanılmaktadır
serv	سرو	servi	Arapça servi terimi kullanılmaktadır
sun'î	صنعي	yapay	Arapça suni terimi kullanılmaktadır
şüceyre	شجيرة	ağaççık, çalı	Arapça şüceyre terimi çoğulu olarak şüceyrat şeklinde kullanılmaktadır
tabi'	طبعي	doğal	Arapça tabii terimi kullanılmaktadır
tensil	تنسيل	gençleştirme	Arapça tensil terimi kullanılmaktadır
AZ KULLANILANLAR			
Terim	Osmanlı Türkçesi	Sözlük Anlamı	Açıklama
arz	ارض	yer, dünya, toprak	Arapça arz terimi yer ve dünya anlamında kullanılmaktadır
ârızî tomurcuk	عارضى طمورجق	adventif tomurcuk	Latince adventif ve Farsça tomurcuk terimi birleşik olarak kullanılmaktadır
cebeli orman hududu	جبل ارمان حدودى	alpin zon sınırı	Fransızca ve Yunanca karışımı alpin zon sınırı terimi kullanılmaktadır
ehrâmî	اهرامى	piramidal	Fransızca piramidal terimi kullanılmaktadır. Ehrami karaçam şeklinde kullanım vardır.
nebat	نبات	bitki	Arapça nebat terimi kullanılmaktadır
neşv ü nemâ	نشوونما	yetişip, büyüme, sürüp çıkma	Yerine özel bir terim üretilmemiştir ancak terimin manası iyi bilenler tarafından bazen kullanılmaktadır.

sâk	ساق	sap, gövde	Türkçe sap veya gövde terimi kullanılmaktadır. Ormancılıkta kök-sak dengesi şeklinde kullanılmaktadır.
semer	ثمر	meyve	Arapça semer terimi sadece fayda anlamında kullanılmaktadır
tuhm	تخم	tohum	Farsça tohum terimi kullanılmaktadır
HİÇ KULLANILMAYANLAR			
Terim	Osmanlı Türkçesi	Sözlük Anlamı	Açıklama
ağras	اغراس	yeni dikilmiş fidanlar	Yerine terim üretilmemiştir
ahmeriye	احمريه	kızılağaç	Türkçe kıızılağaç terimi kullanılmaktadır
arz	عرض	en, genişlik, enlem	Türkçe en veya genişlik terimi kullanılmaktadır
bezir	بذر	tohum	Farsça kökenli tohumdan gelme tohum terimi kullanılmaktadır
bür'üm	برعوم	tomurcuk	Farsça tomurcuk terimi kullanılmaktadır
bürs	برس	ardıç ağacı meyvesi	Yerine terim üretilmemiştir
bürüdet	برودت	soğukluk	Türkçe soğukluk terimi kullanılmaktadır.
cesâmet	جسامت	büyüklik, irilik	Türkçe büyüklik veya irilik terimi kullanılmaktadır
cezr	چذر	kök, asıl	Türkçe kök veya asıl terimi kullanılmaktadır
ensâç	انساج	doku	Türkçe doku terimi kullanılmaktadır
etربة	اتربه	topraklar	Türkçe toprak terimi kullanılmaktadır
fasîle	فصيله	familya, bir cinsten olan bitkilerin hepsi, alt grup	Latince familya terimi kullanılmaktadır
gars	غرس	fidan dikme, ağaç dikme	Yunanca fidan ve Türkçe dikme veya ağaç terimi kullanılmaktadır
gubâr-ı tal	غبار تال	çiçek tozu	Türkçe çiçek ve toz terimlerinden oluşan terim kullanılmaktadır
habb	حب	tohum, tohum, çekirdek	Farsça tohum terimi kullanılmaktadır
intaş	انتاش	Tohum, tohumun toprakta çimlenip filizlenmesi	Yerine terim üretilmemiştir
întifa'	انتفاع	faydalanma	Arapça faide kelimesinden türetilen fayda terimi kullanılmaktadır
întihab	انتخاب	seçme	Türkçe seçme terimi kullanılmaktadır
kat'	قطع	kesim	Türkçe kesim terimi kullanılmaktadır
kat-ı tebzîr	قطع تبذير	tohumlama kesimi	Farsça tohum ve Türkçe kesim terimlerinden oluşan terim kullanılmaktadır
kat-ı tefrîc	قطع تفريج	ışık kesimi	Türkçe ışık kesim terimi kullanılmaktadır
kat-ı tensîk	قطع تنسيق	boşaltma kesimi	Türkçe boşaltma kesimi terim kullanılmaktadır
kışr	قشر	kabuk	Türkçe kabuk terim kullanılmaktadır
mestûrû'l-büzûr	مستورى الزور	kapalı tohumlular	Türkçe kapalı ve Farsça tohum terimlerinden oluşan terim kullanılmaktadır
mıntka-i müvellede	منطقه مولده	kambiyum	Latince cambium terimi kambiyum şeklinde kullanılmaktadır
muvellid-ül-humûza	مولد الحوضه	oksijen	Fransızca oksijen terimi kullanılmaktadır
nebatât-ı mütehaşşibiye	نبات متخشيبيه	odunsu bitkiler	Türkçe odun ve bitki teriminden oluşan terim kullanılmaktadır.

nesg	نسغ	ağaçlara su yürümesi	Yerine özel bir terim üretilmemiştir
orman yetiştirme fenni	ارمان يتيشديرمه فنى	silvikültür	Fransızca silvikültür terimi kullanılmaktadır
sanevber	صنوبر	fıstık çamı ağacı, fıstık çamı kozalağı	Arapça fıstık ve çam terimlerinden oluşan terim kullanılmaktadır
sanevberi	صنوبرى	koni biçiminde	Fransızca koni terimi kullanılmaktadır
sanevberiyye	صنوبريه	kozalaklılar	Türkçe kozalaklılar terimi kullanılmaktadır.
sathi bahir	سطح بحر	deniz seviyesi	Türkçe deniz ve seviye teriminden oluşan kullanılmaktadır
sukut	سقوط	düşey	Türkçe terim kullanılmaktadır
sünâî-yül-mesken	ثنائى المسكن	iki evcikli	Türkçe iki evcikli terimi kullanılmaktadır
tal'î	طلع	polen, çiçek tozu	Latince polen ve Türkçe çiçek terimleri oluşan terim kullanılmaktadır
tavsif-i eşcar	توصيف اشجار	silvikültür, ağaçları niteleme bilgisi	Fransızca terim kullanılmaktadır
tecessüm	تجسم	cisimlenme, belirme, göz önüne gelme	Yerine özel bir terim üretilmemiştir
tenebbüt	تنبت	bitkilenme, çimlenme, yerden bitme	Yerine özel bir terim üretilmemiştir
teşcir	تشجير	ağaçlandırma	Türkçe ağaçtan türetilen ağaçlandırma terimi kullanılmaktadır
teveccüh ale'z-ziyâ	توجه يله ضيا	ışığa yönelim	Türkçe ışık ve yönelmek kelimelerinden oluşan terim kullanılmaktadır
tul	طول	uzunluk, boy, boylam	Türkçe uzun terimi kullanılmaktadır
turab	تراب	toprak, yer	Türkçe yer terimi kullanılmaktadır
ufkî	افقى	yatay, düzlem, horizontal	Türkçe yatay terimi kullanılmaktadır
umkî	عمقى	derinlikle ilgili	Türkçe derin terimi kullanılmaktadır
uryân-ül-büzûr	عريان البزور	açık tohumlular	Türkçe açık ve Farsça tohum terimlerinden oluşan terim kullanılmıştır
üstüvânî	اسطوانى	silindirik	Fransızca silindirik terimi kullanılmaktadır
üşne	اشنه	ağaç yosunu	Türkçe ağaç ve yosun terimlerinden oluşan terim kullanılmaktadır
vâhid-ül-mesken	واحد المسكن	bir evcikli	Türkçe bir evcikli terimi kullanılmaktadır
varak	ورق	yaprak	Türkçe yaprak terimi kullanılmaktadır
yübûset	يبوست	kuruluk, kuraklık	Türkçe kuruluk terimi kullanılmaktadır
zehre	زهرة	çiçek	Türkçe çiçek terimi kullanılmaktadır

Tartışma ve Sonuç

Tanzimat'la birlikte yüzünü batıya çeviren Osmanlılar birçok alanda yabancı terimlerle karşılaşmıştır. Bir kısım bilim insanı bunu hayatın doğal akışı içerisinde görmüş ve olduğu gibi alınmasından yana tavır göstermiştir. Bir kısmı ise daha sorumlu davranarak farklı çözüm yolları aramıştır. Hekimyan ve Hoca Ali Rıza Efendi çözüm olarak yabancı terimlerin yerine, varsa

Türkçe karşılıklarını yok ise Arapça veya Farsçadan dilimize geçmiş kelimeleri kullanmayı tercih etmişlerdir. Söz konusu iki eser incelendiğinde burada tekrar edilmesine gerek duyulmayan ibre, ibreli, Ardıç, At kestanesi, Alıç, Üvez vb. onlarca Türkçe terimin de var olduğu görülecektir. Bununla birlikte tarafımızdan hazırlanan listede Osmanlı ormancılığının sahip olduğu terim zenginliğini daha iyi ifade edebilmek için bilinenlerden ziyade az bilinenler üzerinde durulmuştur. Listenin hazırlanması ile ormancılığımız ve ormancılık eğitimimizin köklü mazisini hatırlamak ve gelecek

çalışmalarına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Zira terim konusunda rahat ve tam bir huzur içinde düşünemeyen, henüz terminoloji işini yoluna koymamış bir ilim kolundan, esaslı bir gelişme beklemek yersiz olur (Timurtaş, 1966). Diğer yandan disiplinler arası çalışmalarla bağlantılı olarak yeni çalışma alanları ortaya çıkmaya başlamış, bilim literatüründeki terimler hızla çoğalmaktadır (Onan, 2016). Değişik bilim ve meslek alanlarında ortaya çıkan yeni kavramları karşılayacak Türkçe terimleri bulmak, türetmek ve kullanmak en başta bu alanlarda çalışan bilim insanları ve meslek mensuplarına düşmektedir. Ormancılık biliminde kalıcı ve doğru terim çalışmaları için geçmişten günümüze ülkemizde yapılan çalışmaların ve süregelen gelişimin bilinmesi hayati önemdedir.

Eserlerde geçen terimlerin günümüz etimolojik kökenleri tablonun sağ sütununda gösterilmiştir. Söz konusu iki eserden derlenen ormancılık terimleri kullanım durumlarına göre halen kullanılan, az kullanılan ve hiç kullanılmayan şeklinde üç gruba ayrılmıştır. Buna göre toplam 73 terimden 12 terim halen kullanılmakta, 9 terim az kullanılmakta ve geriye kalan 52 terim ise hiç kullanılmamaktadır. Günümüzde hiç kullanılmayan terimlerin yerine geçen terimlerin çoğunlukla Türkçe terimlerden oluştuğu görülmektedir.

Bilim üreten ve ortaya çıkan disiplinleri geliştiren her millet kendi dilini evrensel bilim dili yapmak istemiştir. Üretilmiş bilimi takip edenler ise doğal olarak üreten milletlerin etkisinde kalmışlardır. Bu bağlamda Türk ormancılık eğitimi ve uygulamaları Fransızlarla başlayan serüvenine, Birinci Dünya savaşı yıllarından 1990'lı yıllara kadar Almanların etkisinde devam etmiştir. Aynı dönemlerde Fransızca ve Almanca'nın da kullanılan ormancılık terimleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. 1990 yıllardan itibaren ise internetin yaygınlaşması ve ormancılık bilimlerinin derinleşmesi ile beraber terimler katlanarak artmış ve yaygın İngilizce kaynakların etkisi ile İngilizce kökenli terimler çoğalmıştır. Ormancılığımızı etkileyen bu ülkelerin hepsi tarih, iklim, coğrafya vb. birçok bakımdan ülkemizden farklılık gösterdiği de bir gerçektir. Türkiye'de, iki asra yaklaşan ormancılık uygulamaları ve eğitimi ile önemli bir mesleki tecrübe oluşmuştur. Doğal türlerimiz için özgün araştırmalar yapılmış ve uygulamalar geliştirilmiştir. Diğer yandan kadim kültürümüzden ve dilimizin imkânlarından yararlanarak zengin bir Türkçe ormancılık terimleri birikmiştir. Günden güne derinleşen ve genişleyen ormancılık konularına paralel olarak yeni ormancılık terimleri oluşumu ve türetilmesine olan ihtiyaç devam edecektir. Bu eksikliği giderirken, ülkemizdeki ormancılık terimlerinin oluşum ve gelişim süreçleri dikkate alınmalıdır. Ülkemiz şartlarını ve yerli uygulamaları da göz önünde bulundurarak Türkçe terim türetimi ve kullanımına özel önem verilmelidir.

Kaynakça

- Anonim. 1840. Takvîm-i Vekâyi Gazetesi. Umur-u Dahiliye. (205).
- Anonim. 1841. Takvîm-i Vekâyi Gazetesi. Umur-u Dahiliye. (228).
- Anonim. 1854. TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Sadaret Divan Kalemi Evrakı Dosya:97 Gömlek:82
- Anonim. 1882a. TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İrade Dahiliye Dosya: 844 Gömlek:67787.
- Anonim. 1882b. TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Yıldız Hususi Maruzat Dosya: 169 Gömlek:58.
- Anonim. 1884. TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Şura-yı Devlet Dosya: 1177 Gömlek:4.
- Anonim. 1918. *Adapazarı Devlet ormanlarından Hendek nahiyesi idare mntikasına ait amenajman layihası fenniyesidir*. Hilal Matbaası. Dersaadet (İstanbul) Rumi 1334
- Akar, A. 2005. *Türk Dili Tarihi*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Devellioğlu, F. 2015. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lâgat*. Aydın Kitabevi Yayınları 31.Baskı, Ankara.
- Ergin, O. 1977. *Türkiye Maarif Tarihi*, Eser Kültür Yayınları, İstanbul.
- Fahrettin, M. 1930. Ormancılığımızın tarihine dair kıymetli bir vesika. *Orman ve Av Dergisi*(32)
- İhsan. 1917. Ormanlarımızın Tarihçesi. *Orman Mektebi Alisi Mecmuası*(1), 26.
- Keskin, Ö. 2005. *Orman ve Ma'adin ve Ziraat Nezareti Kuruluşu ve Faaliyetleri*. <http://tez.yok.gov.tr> (Ziyaret Tarihi 03.01.2018).
- Kutluk, H. 1948. *Türkiye Ormanlığı ile İlgili Tarihi Vesikalar*. Orman Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- Onan, B. 2016. "Dil Eğitiminde kullanılan Bilimsel Terminoloji Üzerine Bir Tasnif Çalışması", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13(34).

Pilav, S. 2008. Terim Sorunu ve Eğitim Öğretimde Terimlerin Yeri Ve Önemi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* (16),1.

Sevgi, O. ve Tecimen, H.B. 2008. Ormancılık Bilimleri'nde Terim Çalışmaları. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* Seri B Cilt 58 Sayı 1.

TDK. 2011. *Türkçe Sözlük*. 11.Baskı. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Timurtaş, F.K. 1966. Terimlerin Türkçeleştirilmesi. *Türk Kültürü Dergisi* (207-208) *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*.

Zülfikar, H. 1991. *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. TDK Yayınları, Ankara.